

Een kijkje in het hoofd van de lezer:

Hoe de standaard voor coherentie bijdraagt aan goed begrip

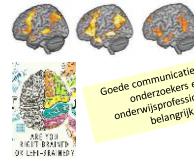
Dr. Anne Helder
Universitair docent Onderwijswetenschappen
Universiteit Leiden

1

Begrijpen van teksten

- (Begrijpend) lezen is best wel moeilijk
- Het begrijpen van hoe het brein werkt ook

Inzicht in wat er tijdens het lezen gebeurt in het hoofd van de leerling helpt om te begrijpen wat goed tekstbegrip is en wat er mis kan gaan

2

Wat je leest en begrijpt is niet alleen wat je in de tekst ziet, maar wat je brein er van maakt

*Na het lezen van de
de zin merkte je dat de
de hersenen niet registreren
dat het woord "de" steeds twee
keer herhaald werd*

3

ROOD GROEN BLAUW GEEL ROZE
ORANJE BLAUW GROEN BLAUW ZWART
GROEN GEEL ORANJE BLAUW ZWART
BRUIN ROOD BLAUW GEEL GROEN
ROZE GEEL GROEN BLAUW ROOD

4

ROOD BLAUW GROEN BLAUW ZWART
GEEL GROEN ORANJE GROEN ROOD
ROZE ZWART BRUIN GEEL GRIJS
BLAUW ROOD GROEN ROZE BRUIN
ORANJE ZWART BLAUW GROEN ROOD

5

- Het is belangrijk om op het juiste moment het juiste proces / strategie te gebruiken
 - Automatisch of strategisch

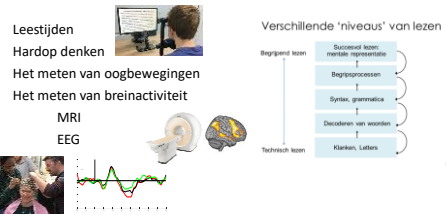
6

Alles wat met lezen te maken heeft

Wat gebeurt er in het brein tijdens begrijpend lezen?

En hoe onderzoeken we dat?

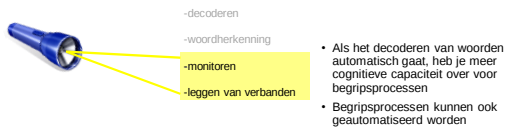
- Heel veel dus en ook nog eens heel snel, in enkele milliseconden

7

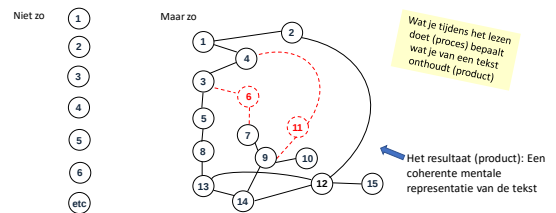
8

Al deze processen worden verwerkt met beperkte aandachtscapaciteit

9

Begrijpend lezen is het opbouwen van een coherente mentale representatie van de tekst

10

Begrijpend lezen

Coherente mentale representatie van de tekst

product van begrijpend lezen versus processen bij begrijpend lezen

11

Cognitieve processen bij begrijpend lezen

processen in het hoofd van een lezer zoals:

- het activeren van de betekenis van woorden
- het integreren van woorden uit de tekst
- leggen van verbanden
- achtergrondkennis activeren
- monitoren van begrip
- ...
- ...
- enz

De vrouw realiseert zich ineens dat ze is vergeten in te checken. De conducteur geeft haar een boete.

12

Passieve en actieve processen tijdens lezen

- Sommige processen kosten geen of nauwelijks cognitieve capaciteit
→ passieve of automatische processen
 - Bijv.:
 - Decoderen van woorden (als technisch lezen geen probleem meer is)
 - Activeren van betekenis van woorden
 - Referentiele verbanden leggen ("ze" verwijst naar vrouw eerder genoemd)
- Andere processen vergen cognitieve capaciteit en inspanning
→ Actieve of strategische processen, door de lezer geïnitieerd
 - Bijv.:
 - Herlezen van (delen van) de tekst
 - Woorden opzoeken als je ze niet kent
 - Relevante achtergrondkennis ophalen
 - Evalueren van en reflecteren op de inhoud van de tekst
- De standaard voor coherentie bepaalt in hoeverre de lezer actieve processen gebruikt tijdens het lezen

Hoe meer actieve processen hoe dieper het begrip

13

Standaard voor coherentie

- De **standaard voor coherentie**: een set van criteria die een lezer (bewust of onbewust) heeft over wat goed begrip is in een bepaalde lees situatie
- Afhankelijk van
 - De lezer (vaardigheden, kennis, motivatie)
 - De tekst
 - Het leesdoel
- Tijdens deze workshop: De mate waarin de lezer actief met de tekst bezig is

(van den Broek & Helder, 2017)

14

Standaard voor coherentie: Een voorbeeld

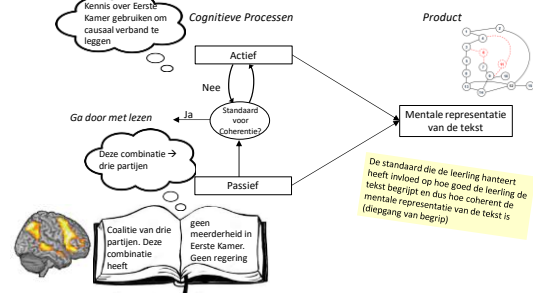
Uit de uitslag van de verkiezingen blijkt dat er een coalitie gevormd kan worden van drie partijen. Deze combinatie heeft geen meerderheid in de Eerste Kamer. Ze hebben daarom besloten om niet samen te gaan regeren.

Lage standaard voor coherentie:
De drie partijen gaan geen regering vormen

Hoge standaard voor coherentie:
De drie partijen gaan geen regering vormen want deze coalitie zal moeite hebben om hun wetsvoorstellen aangenomen te krijgen. Teleurgestelde kiezers.

15

De standaard voor coherentie

16

Standaard voor coherentie in de praktijk

Hoe draagt de standaard voor coherentie bij aan goed begrip van de volgende tekst?

Denk hierbij aan

- De lezer
- De tekst
- Het leesdoel

17

Lezen met begrip: een voorbeeld uit de PISA toets

- Drie korte teksten over Rapa Nui (een blog van een professor, een boekrecensie en een artikel van een wetenschapsverslaggever)
- De context (het leesdoel):
"Stel je voor dat een plaatselijke bibliotheek volgende week een lezing op het programma heeft staan. De lezing zal worden gegeven door een professor van een universiteit in de buurt. Zij zal het hebben over haar veldwerk op Paaseiland in de Stille Oceaan, meer dan 3200 kilometer ten westen van Chili. Jullie zullen met geschiedenis de lezing bijwonen. De leraar vraagt jullie om de geschiedenis van Paaseiland te bestuderen, zodat jullie er al iets over weten voordat de lezing plaatsvindt."

<https://pisa2018-questions.oecd.org/platform/index.html?user=&domain=REA&unit=R551-RapaNui&language=NLD>

18

Blog van de professor

Geplaatst 23 mei, 11:22 uur

Ik ben een beetje verdrietig, wetend dat dit mijn laatste week op het eiland is. Ik heb mijn veldwerk afgerond en keer terug naar huis. Later vandaag zal ik een wandeling maken door de heuvels en gedag zeggen tegen de moai die ik de afgelopen negen maanden bestudeerd heb. Hier is een foto van een paar van deze enorme standbeelden.

Als je dit jaar mijn blog hebt gevolgd, dan weet je dat de mensen van Paaseiland deze moai honderden jaren geleden uitgehakt hebben. Sommige wegen duizenden kilo's, maar toch waren de mensen van Paaseiland in staat om ze te verplaatsen naar locaties die ver weg lagen van de groeve, zonder kranen of zwaar materieel. Jarenlang wisten archeologen niet hoe deze enorme standbeelden waren vervoerd. Het bleef een mysterie tot de jaren 90 van de vorige eeuw, toen een team van archeologen en inwoners van Paaseiland aantoonde dat de moai getransporteerd en overeind gezet konden zijn met behulp van touwen gemaakt van planten, en houten rollers en platformen gemaakt van grote bomen die ooit uitbundig groeiden op het eiland. Het mysterie van de moai was opgelost.

Echter, een ander mysterie bleef bestaan. Zoals ik al zei, wanneer ik uit mijn raam kijk, zie ik niets dat gebruikt zou kunnen zijn om deze enorme beelden te verplaatsen. Het is een fascinerend raadsel, dat ik in toekomstige posts en lezingen zal verkennen. Tot die tijd wil ik het mysterie misschien zelf onderzoeken. Ik stel voor dat je begint met een boek getiteld *Ondergang van Jared Diamond*. [Deze recensie van Ondergang is een goed startpunt.](#)

19

20

- Voorbeeldvraag oppervlakkig begrip:
"Wanneer begon de professor volgens de blog met haar veldwerk?"
- Voorbeelden dieper begrip:
 - "In de laatste alinea van de blog schrijft de professor: 'Echter een ander mysterie bleef bestaan.' Over welk mysterie heeft ze het?"
 - "Wat veroorzaakte volgens jou, nadat je de drie bronnen hebt gelezen, de verdwijning van de grote bomen op Paaseiland? Geef specifieke informatie uit de bronnen om je antwoord te onderbouwen."

Blog van de professor

Geplaatst 23 mei, 11:22 uur

Ik ben een beetje verdrietig, wetend dat dit mijn laatste week op het eiland is. Ik heb mijn veldwerk afgerond en keer terug naar huis. Later vandaag zal ik een wandeling maken door de heuvels en gedag zeggen tegen de moai die ik de afgelopen negen maanden bestudeerd heb. Hier is een foto van een paar van deze enorme standbeelden.

Als je dit jaar mijn blog hebt gevolgd, dan weet je dat de mensen van Paaseiland deze moai honderden jaren geleden uitgehakt hebben. Sommige wegen duizenden kilo's, maar toch waren de mensen van Paaseiland in staat om ze te verplaatsen naar locaties die ver weg lagen van de groeve, zonder kranen of zwaar materieel. Jarenlang wisten archeologen niet hoe deze enorme standbeelden waren vervoerd. Het bleef een mysterie tot de jaren 90 van de vorige eeuw, toen een team van archeologen en inwoners van Paaseiland aantoonde dat de moai getransporteerd en overeind gezet konden zijn met behulp van touwen gemaakt van planten, en houten rollers en platformen gemaakt van grote bomen die ooit uitbundig groeiden op het eiland. Het mysterie van de moai was opgelost.

Een. Zoals ik al zei, wanneer ik uit mijn raam kijk, zie ik niets dat gebruikt zou kunnen zijn. Het is een fascinerend raadsel, dat ik in toekomstige posts en lezingen zal verkennen. Tot die tijd wil ik het mysterie misschien zelf onderzoeken. Ik stel voor dat je begint met een boek getiteld *Ondergang van Jared Diamond*. [Deze recensie van Ondergang is een goed startpunt.](#)

in. Zoals ik al zei, wanneer ik uit mijn raam kijk, zie ik niets dat gebruikt zou kunnen zijn. Het is een fascinerend raadsel, dat ik in toekomstige posts en lezingen zal verkennen. Tot die tijd wil ik het mysterie misschien zelf onderzoeken. Ik stel voor dat je begint met een boek getiteld *Ondergang van Jared Diamond*. [Deze recensie van Ondergang is een goed startpunt.](#)

21

22

Standaard voor coherentie

- De lezer?
- De tekst?
- Het leesdoel?

Aanpassen standaard voor coherentie aan de leessituatie

Van theorie naar praktijk

- Wat leerlingen lezen en begrijpen is niet alleen wat er in de tekst staat, maar wat hun brein er van maakt (een coherente mentale representatie).
- De mate waarin een leerling de tekst actief probeert te begrijpen hangt af van de standaard voor coherentie en dus van de diepgang van begrip.
- Naast het beheersen van leesstrategieën is het belangrijk dat leerlingen deze strategieën op de juiste momenten toepassen.
- Een goede lezer past zijn of haar standaard voor coherentie, en daarmee de cognitieve processen, aan het leesdoel aan.

23

Van theorie naar praktijk

Suggesties voor de onderwijspraktijk

- Modelleer en oefen met verschillende standaarden voor coherentie, passend bij het leesdoel
- Varieer de opdrachten bij de tekst, om zo een variatie aan leesdoelen aan te bieden.
- Begrijpend lezen doe je vaker dan je denkt!

24

Van praktijk naar theorie

- Herkenning standaard voor coherentie in de praktijk?
- Welke informatie of kennis is nodig?

Bedankt!

- Van den Broek, P., & Helders, A. (2017). Cognitive processes in discourse comprehension: Passive processes, reader-initiated processes, and evolving mental representations. *Discourse Processes*, 54(6-8), 360-372. <https://doi.org/10.1080/01904303.2017.1306077>
- Helder, A., van den Broek, P., van Moort, M., van den Bosch, L., de Bruïne, A. Drie factoren die cognitieve processtrategieën bijengrijpen lezen beïnvloeden. *Didactiek Nederlands – Handboek.*
<http://dso.koninklijke.nl/Browse/Documenten/De-tien-de-cognitieve-processtrategie%C3%AAn-bij-lezen-welke-samenstellen-die-3/>
- Zie ook onze bijdrage aan Na PISA de lente: <https://didactieknederlands.nl/na-pisa-de-lente/>

Dr. Anne Helder
Universitair docent Onderwijswetenschappen
Universiteit Leiden
a.helder@fsw.leidenuniv.nl

